

To grønne politiske debat- og lærebøger er forfriskende læsning

Publiceret 19/01/2021 i Bøger/Politik & Samfund
af Erik Christensen

GRØNNE BØGER // ANMELDELSE – Naturvidenskabelige og økonomiske forståelser og begreber dominerer i debatten om den grønne omstilling. Derfor er det også forfriskende, at to nye bøger tilføjer debatten en social og politisk dimension. Den første bog, "Den bæredygtige stat" (2020), har form af en debathog og er skrevet af sociologerne Rasmus Willig og Anders Blok. Den anden bog, "Om magt i den antropocæne tidsalder. En introduktion" (2020), er en lærebog skrevet af politolog Lars Tønder. Begge er gode, skriver lektor Erik Christensen.

At beskrive og forstå nye udviklingstendenser kræver ofte, at nye begreber bliver dannet og benyttet. Og det gør Willig, Blok og Tønder. Forfatterne bruger det nye geologiske begreb ”den antropocæne tidsalder” – og diskuterer, hvad det betyder for den samfundsvidenskabelige analyse.

[Den antropocæne tidsalder](#) er en ny geologisk epoke i jordklodens historie, hvori mennesket – pga. menneskeskabte klimaændringer og forurening – er [blevet den afgørende faktor](#). Mennesket er blevet en geologisk kraft på linje med meteornedslag og vulkaner. Når man bruger begrebet, er det med en erkendelse af, at det moderne industrielle menneske har pådraget sig det afgørende, verdenshistoriske ansvar for klodens fremtid.

Det overordnede spørgsmål, som forskerne beskæftiger sig med i disse bøger, er, hvordan vi mennesker lever op til ansvaret? Det kræver, mener forfatterne, en radikal ændring af vores opfattelse af stat, samfund, markedet, naturen og vores frihed.

Den bæredygtige stat

Udover *den antropocæne tidsalder* introducerer sociologerne [Rasmus Willig](#) (RUC) og [Anders Blok](#) (KU) begrebet ”den bæredygtige stat”. Det gør de i forhold til velfærdsstaten og konkurrencestaten.

I velfærdsstaten var det normative grundlag, at de bredeste skuldre skulle bære de tungeste byrder. Konkurrencestatens værdier tilsagde derimod, at de dygtigste og mest produktive skulle belønnes, og at de konkurrencesvage skulle disciplineres til at gøre mere.

Den normative fordring i *den bæredygtige stat* er at begrænse det miljømæssige aftryk: At binde mere CO₂, end der afgives (Willig og Blok, s. 10-11).

“

Vi står over for et paradigmeskift i opfattelsen af verden og i den måde, vi griber politikken an på

For politolog **Lars Tønder** (KU) er det centrale at få udviklet et nyt magtbegreb ("magten – til"), der specielt passer til de problemer, som det politiske system står foran i den grønne omstilling, som er nødvendig i den antropocæne tidsalder.

De nye begreber bruges til at beskrive de tendenser, man i dag ser i kimform, men som langt fra er realiserede i hverdagslivets praksisser (Willig og Blok, s. 12).

Paradigmeskift før *tipping point*

Fælles for de to bøger er, at de understreger, at vi står over for et paradigmeskift i opfattelsen af verden og i den måde, vi griber politikken an på.

Grundlæggende må vores forhold til naturen ændres radikalt. Willig og Blok siger, at vi står i en situation, hvor vi risikerer, at der i naturen sker nogle irreversible kædereaktioner, et "*tipping point*", der ikke blot vil medføre staters og samfunds kollaps, men måske i sidste ende hele vores civilisations definitive opløsning (s. 8). En grøn omkalfatring af alle værdier er krævet (s. 77), og Willig og Blok kommer med forslag til ændringer i både staten, markedet og det civile samfund.

“

Den nuværende grønne politik repræsenterer kun en lysegrøn velfærds- og konkurrencestat, hvor man bliver ved med at tale om "grøn

vækst”, men ikke gør en reel omstilling til en bæredygtig udvikling til målet

---

Tønder fokuserer specielt på, hvad det betyder for os, at vi nu lever i den antropocæne tidsalder (s. 19). Det betyder, at vi må se mere bevidst på naturen som en aktiv med- og modspiller. Vi må anlægge en ”gaiask naturforståelse”, hvormed Tønder mener, at det menneskelige og det ikke-menneskelige må ses som forbundne kræfter, der påvirker hinanden (s. 22).

Den nye situation må få afgørende betydning for den måde, vi opfatter økonomi og politik og forholdet mellem dem på.

Fra grøn vækst til bæredygtighed

Inspireret af den engelske økonom Kate Raworth mener Willig og Blok, at økonomien skal gøres ”regenerativ”. Det vil sige, at den skal indrettes således, at den genskaber fællesskabets værdier og er bæredygtig. Det er ensbetydende med, at den på den ene side respekterer de planetære økologiske grænser og på den anden side sikrer alle menneskers basisbehov.

Den bæredygtige stat er så en ny statsform, der ikke har økonomisk vækst og konkurrencedygtighed som hovedmål, men bæredygtighed. *Den bæredygtige stat* faciliterer omstillingen til en demokratisk og regenerativ økonomi, og den lytter til et kritisk grønt civilsamfund.

Tønder vender blikket på det ikke-menneskelige i naturen, hvilket han synes har været overset i samfundsvidenskaben. Han viser, at magt kan være noget andet og mere end dominans. Han udvider magtbegrebet til dels at være *magten over* noget/nogle (dominans) og dels *magten til*. Herved åbner der sig nye perspektiver på samspillet mellem det menneskelige og det ikke-menneskelige som ”kraft”, ”energi”, ”bevægelse” og ”potentialitet” (s. 24).

Kun en reel omstilling fører til målet

Forfatterne af de to bøger er på det mere konkrete niveau enige, når det kommer til vurderingen af den nuværende politiks mangler, og de giver stort set samme signalement af alternativ politik.

Willig og Blok mener, at den nuværende politik kun er udtryk for en ”svag økologisk modernisering” (s. 29), mens Tønder betegner den nuværende kurs som ”økomodernistisk” (s. 22), hvilket udtrykker en overdreven optimistisk tro på, at vi i sidste ende vil reddes af teknologiske fornyelser. Man må fokusere på samspillet mellem de menneskelige og de ikke-menneskelige kræfter.

“

Der må skabes nye sociale og politiske
alliancer mellem fagbevægelsen og
miljøbevægelsen

Alternativet er for Willig og Blok en ”stærk økologisk modernisering”. Den nuværende grønne politik repræsenterer kun en lysegrøn velfærds- og konkurrencestat, hvor man bliver ved med at tale om ”grøn vækst”, men ikke gør en reel omstilling til en bæredygtig udvikling til målet (Willig og Blok, s. 36). De samfundsforandringer, der ændrer naturen og klimaet, har et tempo, en radikalitet og dybde, der kræver egentlige politiske paradigmeændringer.

Demokrati og et stærkt grønt civilsamfund

I begge bøger tillægges skabelsen af et stærkt grønt civilsamfund stor betydning. Willig og Blok peger på, at der må skabes nye sociale og politiske alliancer mellem fagbevægelsen og miljøbevægelsen, og de ser kim til det i dag mellem landbruget og [Danmarks Naturfredningsforening](#) (s. 44).

Tønder taler for en mobilisering af så mange aktører som muligt for at skabe opbakning til strukturelle samfundsforandringer. Han bruger i den forbindelse et nyt begreb, ”sværmende selvorganisering” (s.127). Begrebet stammer fra biologi og studiet af komplekse systemer og er et udtryk for, at orden skabes spontant, hvor mange aktører interagerer.

“

Et *klimaborgerting* vil være et centralt

element i den bæredygtige stat

Willig og Blok gør meget ud af, at der må skabes en demokratisk økonomi, ”hvor vi alle bliver medejere af vores egne fødevarer, boliger, varmforsyning og el” samt andelsejere af skov- og landbrug (s. 67-69). Centralt i deres fremstilling er en revitalisering af andelstanken, hvor der skabes andelsgårde og medarbejderejede social-økologiske virksomhedsformer.

Tønder understreger også vigtigheden af udbygningen af andelsforeningstraditionen, som han ser som ”et klassisk eksempel på en sværmende selvorganisering, fordi det beror på en *bottom-up-proces*. Her kan det ikke-menneskelige inddrages langt bedre, end hvis vi begyndte i toppen af det politiske hierarki, og det fører ikke til de koordinationsproblemer, som kritikerne ellers normalt fremfører” (s. 140).

Klimaborgerting

Som en del af udviklingen af nye institutionelle politiske strukturer nævnes det i begge bøger, at et *klimaborgerting* vil være et centralt element i den bæredygtige stat (Willig og Blok, s. 59). Fordi deltagerne i et klimaborgerting er tilfældigt udvalgte, er det muligt at inddrage et mere repræsentativt udsnit af befolkningen. Dette vil ikke bare modvirke professionaliseringen, men også gøre det muligt at inddrage flere former for viden og ekspertise, end man gør i dag (Tønder, s. 137).

“

Her gælder det om at finde friheden i nye sociale og økologiske begrænsninger: At gøre mådeholdet til den nye dyd

---

Klimaborgertinget blev et element i aftalen om [den nye klimalov i 2019](#) og har allerede afholdt sit første møde i oktober 2020. Sådanne klimaborgerting har også været afprøvet i Frankrig og England.

Derudover foreslår Willig og Blok en grundlovsreform, hvor ret til information og

medbestemmelse om klima og bæredygtighedsspørgsmål og ret til en minimumsbeskyttelse af natur, miljø, og klima sikres (s. 60).

Mådehold – frihed i økologisk selv begrænsning

Den nye samfundssituation med store natur- og klimaproblemer udfordrer vores forståelse af friheden i samfundet. Willig og Blok siger, at vi må finde en ny frihedsforståelse i forhold til de gamle ideologiske forståelser af frihed. De kalder det ”frihed i økologisk selv begrænsning” (s. 34). Den adskiller sig både fra den negative forståelse af frihed – frihed fra – som især har domineret liberalismen, og fra den positive forståelse af frihed – frihed til – som især er blevet forbundet med socialistiske forståelser.

Det nye begreb har forskellige dimensioner. I det ligger en frigørelse fra det vækst- og forbrugspres, som ligger i det nuværende vækstsamfund. Samtidig betyder det en ny form for kollektiv frihed, hvis en ny organisering af stat og økonomi kan gøre samfundet mere modstandsdygtigt over for de økologiske kriser. Men for den enkelte betyder det også en begrænsning i de ubegrænsede valgmuligheder, der eksisterer i det nutidige samfund. Her gælder det om at finde friheden i nye sociale og økologiske begrænsninger: At gøre mådeholdet til den nye dyd.

“

Regeringen forsætter med at leve i en illusion om en ”grøn vækst”, at den økonomiske vækst er nødvendig, og at teknologisk udvikling og uddannelse er tilstrækkelig til at løse miljøproblemerne

---

Tønder berører også en nødvendig ændring i vores frihedsforståelse (s. 88), idet han siger, at antagelsen om den fri vilje, fremmer en narcissistisk selvillusion, hvor menneskene bilder sig selv ind, at de kan kontrollere samfundsudviklingen egenrådigt. Heroverfor stiller han en nymaterialistisk forståelse, som regner med den materielle verdens iboende kraft.

Med de to miljøbøger har undervisningssektoren og miljøbevægelsen fået nogle nye vigtige redskaber (begreber) i den videre miljø- og klimadebat. På en række områder kommer de med kritik af regeringens utilstrækkelige og famlende begyndelse på den grønne omstilling og udstikker nogle pejlemærker for analysen af en nyt bæredygtigt samfund og en ny statsform.

Tilstrækkelighedsrevolutionen

Regeringen forsætter med at leve i en illusion om en ”grøn vækst”, at den økonomiske vækst er nødvendig, og at teknologisk udvikling og uddannelse er tilstrækkelig til at løse miljøproblemerne. Den grønne vækststrategi mangler en vision om en tilstrækkelighedsrevolution, at den nuværende produktion og forbruget må reduceres. Man vil effektivisere uden at revidere den overordnede målsætning, som forbliver en fortsat økonomisk vækst.

Den overordnede målsætning bør være at reducere det økologiske fodspor, hver borger afsætter igennem en nedsættelse af unødvendig produktion og forbrug.

[LÆS MERE I POV AF ERIK CHRISTENSEN HER](#)

Rasmus Willig og Anders Blok: Den bæredygtige stat. Hans Reitzels Forlag. København 2020

Lars Tønder: Om magt i den antropocæne tidsalder. En introduktion. Djøfs Forlag. København 2020

Topillustration: jplenio fra Pixabay

Facebook kommentarer

0 kommentarer

Sortér efter

Tilføj en kommentar

Modtag POV Weekend, følg os på Facebook – eller støt vores arbejde

Modtag ugens væsentligste analyser, anmeldelser og essays i **POV Weekend** – hver fredag morgen.

Det er gratis, og du kan tilmelde dig her →

JÅ TAK, SEND MIG POV WEEKEND

POV er et åbent og uafhængigt dansk non-profit medie.

Har du mulighed for at støtte vores arbejde? Bliv frivilligt støttemedlem her →

25 KR./MD. →

50 KR./MD. →

100 KR./MD. →

ERIK CHRISTENSEN   SENESTE ARTIKLER

Cand.scient.pol.Erik Christensen (1945) er opvokset i Bløvstrød i Nordsjælland og har læst Statskundskab ved Aarhus Universitet. Han er tidligere lektor i samfundsfag på Aalborg Universitet, hvor han har undervist i politisk filosofi. Erik har skrevet en lang række bøger og artikler om arbejderbevægelsens historie, paradigmeskift, borgerløn/basisindkomst og økologisk økonomi og bæredygtig udvikling. Er i dag især engageret i Borgerlønsbevægelsen. BIEN (Basic Income Earth

Network) Danmark. I 2017 har han udgivet bogen: På vej til borgerløn. Aktuel idédebat. Hovedland 2017. Erik har tidligere været blogger på den nedlagte internetportal Modkraft og på hans hjemmeside kan man læse tidligere artikler og blogindlæg. Erik bor i Løgumkloster med sin familie.
